

הקמת גשר במציאות תרבותית סבוכה: מונח יעקב הרצוג

נח חיות

הקדמה - מקומו של הקיבוץ הדתי ב'קו התפר'

לאורך רוב שנות קיומה ראתה תנועת הקיבוץ הדתי את עצמה כגשר בין המחנות: המחנה הדתי והמחנה החילוני. במשך השנים היא הקדישה לכך משאבים: בני ובנות הקיבוצים הדתיים נפגשו עם עמיתיהם מקיבוצי התנועות האחרות, חברי משק מהקיבוץ הדתי ערכו (חינם כמובן) חתונות בקיבוצים הכלליים, ונוסו שיתופי פעולה נוספים בתחומי ההגות והשיח. גם במסלול שבו התוותה התנועה את דרכם של בניה ובנותיה בלטו ערכים אלה. בין השאר התבטאה שותפות הגורל בשירות הצבאי של בני הקיבוץ הדתי ובמיוחד בשירות הבנות בצבא, שעשו זאת בניגוד למקובל בחברה הדתית של אז ושל היום. על כל אלה יש להוסיף את הפן הפוליטי: קיומה של 'הברית ההיסטורית' בין מפא"י והפועל המזרחי, כשהנציגים הפוליטיים של הקיבוץ הדתי תורמים לחיזוקה.

בתחילת שנות השמונים הכריזה תנועת הקיבוץ הדתי על עצרת ענק בשם 'יחד נצעד', שמטרתה הייתה להציג את המשותף בין הציבור הדתי והציבור החילוני במדינה, על אף המחלוקות. לגן הוורדים מול הכנסת הגיעו אלפי חברי הקיבוץ הדתי, הנשיא חיים הרצוג ו... חברים בודדים חילוניים נוספים. העצרת הייתה, מבחינה זו, כישלון.

בסוף שנות השמונים החליטה תנועת הקיבוץ הדתי להקים מוסד שירכז את פעילות הגישור בין המחנות ויהווה בית לכל יהודי מישראל ומהתפוצות. ייעוד הבית היה לאפשר לכל יהודי למצוא ביטוי ליהדותו באמצעות לימוד פתוח של המקורות המסורתיים, תוך כדי שיחה והקשבה לתפיסותיו של 'האחר'. יש לציין שבאותן שנים (1988-1989) קמו גם בית המדרש אלול והמדרשה באורנים.

התנועה הטילה את מלאכת ההקמה על טובה אילן, חברת עין צורים, מחנכת ותיקה וידועה, אשת ציבור, ממקימות החינוך האינטגרטיבי ולוחמת לזכויות הנשים. במקביל נוצר קשר עם יהודי שוויצרי בשם דָרְק לִימָן, שביקש להנציח את שמו של ד"ר יעקב הרצוג, שהיה מבוני שירות החוף של מדינת ישראל ומופת לאדם דתי מעורב בכל רמ"ח אבריו בבניין הארץ תוך שילוב

ד"ר נח חיות הוא מנכ"ל מרכז יעקב הרצוג ומרצה למקרא, חבר קבוצת יבנה, ובעל תואר שלישי במקרא מהאוניברסיטה העברית. בעבר היה עמית מחקר בסכוליון, מנהל בית הספר העל יסודי בקבוצת יבנה, מזכיר קבוצת יבנה, ושליח מרכזי בתנועת בני עקיבא בבריטניה.

עשייתו עם כלל הציבור הישראלי. השילוב הזה הניב את הקמתו של מרכז יעקב הרצוג ללימודי יהדות בקיבוץ עין צורים, בראשותה של טובה אילן.

ייחודו של המרכז

מרכז יעקב הרצוג הוקם בידי תנועת הקיבוץ הדתי, לנוכח ריבוי תופעות של ניכור תרבותי וחברתי שאיימו ועדיין מאיימות לפורר את הרקמה החברתית בישראל. המרכז מציב את העיסוק במקורות התרבות היהודיים לגוניהם כמנוף לפיתוח שיח איכותי בחברה הישראלית. המרכז שוכן בקיבוץ עין צורים ונושא, כאמור, את שמו של ד"ר יעקב הרצוג, מבוני שירות החוץ של מדינת ישראל.

פעילויות המרכז מבקשות להפוך את התרבות היהודית לגורם משמעותי בחייהם הפרטיים והציבוריים של אנשים ונשים רבים בחברה הישראלית ובעם ישראל, והוא אחד מבין המוסדות האורתודוקסיים המעטים בישראל שעוסק בלימוד דיאלוגי ופלורליסטי של מקורות ישראל. המרכז מקיים שיעורים, הרצאות, סדנאות ובתי מדרש לקהל הרחב. השיעורים, ההרצאות והסדנאות מציעים מפגש מחודש, רענן, אקטואלי ורלוונטי עם אוצרות התרבות היהודית: מקרא, מדרש, תלמוד, ספרות עברית, פילוסופיה יהודית, לימודי ארץ ישראל ועוד. השקפת העולם המנחה את המרכז היא כי יש יותר מקול אחד לגיטימי במרחב הפרשני, וכי הקולות השונים אינם סותרים זה את זה אלא מעשירים זה את זה ומרחיבים את תחולתה של התרבות היהודית. המרכז פתוח לנשים ולגברים, חילוניים ודתיים מכל הגוונים, מבוגרים וצעירים, עולים, ילידי הארץ, אנשי חינוך וסוכני שינוי בחברה הישראלית וכל מי שמבקש להצטרף אלינו למסע של לימוד וצמיחה. כ-6,000 משתתפים לוקחים חלק בתוכניות לימוד ואירועים מיוחדים המתקיימים במרכז מדי שנה.

אפיוני פעילותו של המרכז

מרכז יעקב הרצוג פועל בשמונה זרועות שונות:

1. צעירים במרכז:

מאות בני נוער וצעירים משתלבים בתוכניות המרכז. תוכנית הדגל שלנו, 'עתידי', מיועדת לטיפוח נוער ועוסקת בזהות יהודית-ישראלית בחברה רב-תרבותית, מתוך גישה פלורליסטית. בפרויקט משתתפים מדי שנה כ-400 בני נוער מכיתות י' וי"א. כמו כן המרכז מקיים תוכנית לבני ובנות מצווה בשם 'שיר מזמורי'- תוכנית המקיפה מאות בני נוער מדי שנה וכן סמינרי זהות לחטיבת הביניים והחטיבה העליונה.

תוכנית 'עתידי' מפגישה בני נוער דתיים וחילוניים, מתוך רצון לפתח מנהיגות צעירה המתמודדת עם שאלות של זהות יהודית וישראלית בחברה רב תרבותית, ומנהיגות בעלת מחויבות חברתית.

התוכנית מיועדת לתלמידים מכתות י' וי"א מבתי ספר חילוניים ודתיים באזור הדרום, בעלי מוטיבציה בנושא ורגישות חברתית. מכל בית ספר נבחרים 8-10 תלמידים. תלמידים אלו זוכים לתוכנית עשירה, המזמנת מפגש מאתגר עם בני נוער הבאים מקהילות אחרות משלהם. תכנית 'עתידי' מתקיימת כבר מעל עשר שנים, ומשתתפים בה כ-350 בני נוער. מינהל חברה ונוער במשרד החינוך הוציא לאור חוברת הדרכה להפעלת התוכנית, הכוללת את מערכי השיעורים והמפגשים – הכול פרי עטנו. המינהל בודק איתנו דרכים להפצת התוכנית ברחבי מערכת החינוך הארצית.

כל קבוצה הפועלת במסגרת זו כוללת כ-25-30 בני נוער מבתי ספר דתיים וממלכתיים. חלק מהקבוצות הומוגניות מבחינה מגדרית, בניס או בנות, על-מנת לאפשר השתתפותם של תלמידים מבתי ספר דתיים שהעמידו את ההפרדה המגדרית כתנאי להשתתפות תלמידיהם. לכל קבוצה שני מנחים: אחד מרקע דתי ואחד מרקע חילוני.

תוכנית 'עתידי' עוסקת בביורר שאלות זהות אישיות וכלליות, תוך לימוד משותף של מקורות התרבות היהודית לגוניהם, כדי לעודד דיון משותף במרכיבי הזהות היהודית והישראלית הסבוכה - זהות המושתתת על ישן וחדש, על דת, לאום ותרבות ומשמשים בה יחד ערכים יהודיים וערכים דמוקרטיים. אנו מקווים כי מי שאנו מכנים מנהיגי העתיד יוכלו להתמודד מתוך רגישות עם הקונפליקטים החברתיים המצפים להם, תוך הכרה בקולות השונים בחברה הישראלית.

כל מפגש של קבוצה מורכב מדיונים ומפעילויות חווייתיות. המשתתפים נדרשים להתמודד עם נושאים עיוניים, תוך הקשבה וכבוד לדעות שונות. מטרת הלימוד כפולה: בירור זהותם היהודית של הצעירים, והכשרתם לפעילות קהילתית התנדבותית.

המפגשים נערכים ב'מרכז יעקב הרצוג' בקיבוץ עין צורים וכוללים תשעה ימי פעילות לאורך השנה. אחד השיאים של התוכנית הוא ביצוע פרויקט חברתי על ידי המשתתפים למען מוסדות וקהילות בדרום.

לאור הצלחתה הרבה הקימה התוכנית שלוחות במקומות נוספים בארץ: מודיעין, ירושלים (בשיתוף מרכז תרבות עמים ונוער), עמק יזרעאל המערבי (בשיתוף המדרשה באורנים), ובשנה הבאה יוקמו שתי שלוחות נוספות: בתל-אביב (בשיתוף מרכז רבין) וברעננה.

הפרויקט על שלוחותיו השונות נתמך בידי הקרנות הבאות: פופרס-פרינס, קרן יורינו, קרן תמורה, צו-פיוס, הקרן לתמיכת מוסדות ופרויקטים יהודיים מחוץ לאוסלו.

2. 'אופק':

מאז שנת תשס"ה מתקיימת במרכז תוכנית 'אופק' המיועדת לסטודנטים (בוגרי תיכון ותואר ראשון) מחבר מדינות העמים לשעבר, המתגוררים במרכז, לומדים בו ומטיילים בארץ. הלימודים מוקדשים להיסטוריה יהודית, תרבות ישראל, ציונות, רכישת השפה העברית ועוד. חלקה האחרון של השנה מוקדש להתנדבות ולעבודה ללא שכר (תוכנית סטאז'). כך לומדים חניכי 'אופק' להכיר את החברה הישראלית ולהתמצא באפשרויות המקצועיות שעומדות לרשותם

בהתמחותם המקצועית. כ-80% מחניכי התוכנית בשנים האחרונות עלו לארץ, משרתים בצבא בשירות לאומי, לומדים ועובדים.

התוכנית מתקיימת במסגרת פרויקט 'מסעי' של הסוכנות היהודית ונתמכת על ידה. בשנת תשי"ע נפתח המחזור השישי של התוכנית עם 36 סטודנטים מרוסיה, אוקראינה, אוזבקיסטן ושאר מדינות חמי"ע.

תוכנית 'אופק' מתקיימת לאורך כל שנת הלימודים (ספטמבר- יוני) ומבקשת להשיג שתי מטרות עיקריות:

1. חיזוק זהותם היהודית והציונית של משתתפיה.
2. היכרות עם מדינת ישראל והחברה הישראלית, במטרה להכין את המשתתפים המעוניינים בכך לעלייה מתוך הכרה והבנה של המציאות הישראלית.

לשם מימושן של מטרות אלו הרכבנו תוכנית בעלת שלשה מרכיבים עיקריים:

א. **מרכיב עיוני-לימודי**: הבסיס הראשוני להשגתן של שתי המטרות הנזכרות הוא הענקת ידע רחב ומעמיק בתחומי התרבות היהודית. תוכנית הלימודים כוללת על כן לימודי עברית, הוראת מעגל השנה היהודי, מעגל החיים וטקסיו, תנ"ך, היכרות עם ארון הספרים היהודי, היסטוריה יהודית וישראלית.

ב. **מרכיב חווייתי** – מתוך הבנה כי המפגש הבלתי אמצעי עם הנופים, התרבות והאנשים של מדינת ישראל, הוא גורם חיוני בעיצוב זהות יהודית והזדהות עם החברה הישראלית, התוכנית כוללת טיולים רבים, שירות צבאי במסגרת 'שר אלי', שבוע גדני"ע, שבוע ביד ושם, ביקורים באירועי תרבות ומפגשים עם קבוצות שונות בחברה הישראלית. לפן החווייתי של התוכנית מצטרפת גם היכרותם האישית של משתתפיה עם תושבי קיבוץ עין צורים, המהווים קהילה קיבוצית ודתית פעילה ויוצרת.

3. **מרכיב מעשי** – התוכנית כוללת בחלקה האחרון התנסות בעבודה בישראל, במטרה להביא את החניכים לידי התנסות בעבודה בארץ. עבודה התנדבותית זו, המלווה בהדרכה של צוות 'אופק', יש בה בכדי 'להטעים' מטעמה של ישראל ולעזור לחניכים לקבל החלטות מושכלות ושקולות לגבי עתידם.

להלן ציטוטים מדברי בוגרי 'אופק' בשנים שונות:

תוכנית אופק פתחה בפני עולם שלם של ערכים ותרבות יהודיים.

עכשיו יש לי כלים להתחבר לחברה הישראלית ולא לחיות בתחושה של גטו רוסי.

השנה הזו הכינה אותי בצורה הטובה ביותר לחיים בישראל.

לא ציפינו שנקבל כזה יחס טוב ועוטף מהצוות.

לא חשבנו שהקיבוצניקים יתייחסו אלינו כל כך טוב. מצאנו בהם חברים חדשים ומשפחות מאמצות.

עכשיו אני מרגיש קשר עמוק יותר לחברה היהודית ורואה את עצמי חלק ממנה לתמיד.

מדברי בוגרים שונים בסיום שנה:

מכל נשמתי, הייתי רוצה להגיד תודה רבה ואמיתית לכל עובדי מרכז הרצוג ובפרט לדוכי, על טוב הלב והאוזן הקשבת, על הסבלנות והמוכנות התמידית לעזור בכל שעה קשה. כאשר אני רואה אנשים כל כך נפלאים, הלב מתחמם ונפתח, וזה גורם לי לרצות לשמח אחרים ולעשות טוב לזולת. דברים רבים על ערכים למדתי מתוך הספרים, אך את המימוש של ערכים אלה בחיים האמיתיים, ראיתי יום יום בעשייה היומיומית וביחס שלכם כלפי הזולת. כתבה טניה דוידובסקיה, סטודנטית בתכנית 'אופק' 2006

אני שמח שהגורל נתן לי את ההזדמנות לפתוח דלתות ל"עולם החדש".

אני חוזר הביתה לעבודה חינוכית כאדם אחר, עם רעיונות חדשים וידע עשיר.

כתב אנדרי מקורובסקי, סטודנט בתכנית 'אופק' 2005

3. 'צהל': בראשית שנת תשס"ז הקים מרכז יעקב הרצוג את המכינה הקדם-צבאית הראשונה בישראל לבנות דתיות. הבנות לומדות, מתנדבות ופעילות באזור לאורך שנה לפני הגיוס לצה"ל. המכינה מבקשת להעצים אותן כנשים דתיות ולהכשירן לשירות משמעותי בצה"ל ולחיים של מעורבות ואחריות אזרחית בחייהן הבוגרים.

מדוע הוקמה צהלי?

הקמתה של מכינה קדם צבאית לבנות דתיות באה לענות על שלושה צרכים מרכזיים, שניים מהם, צרכים פנימיים של הציבור הדתי ואילו השלישי, צורך של כלל החברה הישראלית:

1. גידול במספר הצעירות הדתיות המבקשות לשרת בצה"ל בכלל ומבקשות לפרוץ את המסלולים המקובלים בציבור הדתי (בעיקר שירות לאומי או מסלולים 'מוגנים' בתוך צה"ל, שנבנו עבור בנות דתיות) ולהשתלב ביחידות אחרות, בהן המפגש עם הציבור החילוני הוא אינטנסיבי. רוב הבנות הללו מגיעות לצבא, כמעט ללא הכנה, אל מקום שבו שולטת אווירה של 'שוביניזם גברי' וחילוניות.

2. צורך לטפח מנהיגות נשית בציבור הדתי. המכינה מציעה לבנות העצמה כנשים דתיות מתוך מחויבות הלכתית וקהילתית.

3. צורך בחיזוק הסולידריות והלכידות בתוך החברה הישראלית. יותר ויותר אנשים משני המחנות (הדתי והחילוני) נוטים להסתגר בתוך חברה הומוגנית, והקיטוב והניכור בין קבוצות אוכלוסייה הולכים וגדלים. יש צורך דחוף לעודד ולטפח, בשני המחנות, אנשים ונשים היכולים לקיים דיאלוג, כאלו הרואים במפגש עם ה'אחר' הזדמנות ולא איום, כאלו המבינים כי המשותף והמאחד את כולנו הוא התרבות היהודית העשירה בעלת הפנים הרבות.

האוכלוסייה ב'צהלי'

אל 'צהלי' מגיעות בנות מכל שכבות הציבור הדתי-לאומי: בוגרות אולפנות ובתי ספר תיכוניים. חלק מהבנות מגיעות מבתי ספר שבהם יש אחוז ניכר של בנות המתגייסות לצבא, וחלקן מגיעות מבתי ספר שבהם הן היו מיעוט קטן של מי שבחרו לשרת ולעתים אף נאלצו לשמור על כך בסוד, שמא יבולע למעמדן כתלמידות. חלק מהבנות נתמכות על ידי משפחתן בהחלטתן להתגייס, ואילו אחרות הגיעו להחלטה כזאת תוך יצירת מתח בתא המשפחתי ולפעמים אפילו קרע.

תוכנית הלימודים

תוכנית הלימודים כוללת לימודי יהדות ברמה גבוהה ובאוריינטציה פלורליסטית, לצד פעילויות חברתיות וחוייטיות וכן מעורבות קהילתית באזור. הגדרנו ארבעה נושאים מרכזיים לתוכנית העבודה השנתית: מנהיגות, יהדות, צבא וחברה בהם אנו עוסקים במגוון של דרכי לימוד והתנסות: לימוד פרונטאלי, לימוד בית מדרשי ('חברותות') למידה יצירתית, מפגשים, סדנאות, פעילות שטח ועוד. חלק מהשיעורים והפעילויות מונחים בידי צוות המכינה ומוריה, וחלק באמצעות מנחים/מרצים אחרים. זאת, במטרה להפגיש את הבנות עם מגוון דעות ועם נקודות מבט שונות.

יחסה של החברה הציונית דתית ל'צהלי'

היחס ל'צהלי' מצד הציונות הדתית היה מאז ומתמיד אמביוולנטי. מצד אחד, גיוס בנות דתיות לצבא נחשב לתופעה לא רצויה, שלא קיבלה תמיכה לא מהממסד הרבני ולא מהמנהל לחינוך דתי במשרד החינוך. מצד שני, ידוע שיותר מ-20% מבוגרות החינוך הדתי מתגייסות לצה"ל, וברור לכל איש חינוך שנכון לתת לבנות אלה הכנה.

מה עושים? תומכים בבנות שהחליטו להתגייס ובתוך כך מכירים במסלול זה, או שוללים את 'צהלי' ומפסידים בנות רבות?

היטיב לתאר דילמה זו הרב אבינר, מחשובי הרבנים בציונות הדתית. במאמר שהוא פרסם בשנת 2006 בביטאון **באהבה ובאמונה** נכתב: 'אנו אומרים לחילות הדתיות: איננו מסכימים איתכן, ואתן יודעות זאת, אבל אתן משלנו'. ובהמשך: 'כל חיילת דתייה נקראת להיות שליחה נאמנה של ריבונו של עולם, בהליכותיה האישיות וכן במילוי תפקידה בצבאנו הקדוש'. בפועל, רוב האולפנות אינן מאפשרות ל'צהלי' להציג את המכינה בפני תלמידות בית הספר, כולל בתי ספר שבהם יש אחוז משמעותי של תלמידות המתגייסות לצבא. חלק מהבוגרות מתגייסות אפוא היישר לצבא או הולכות למכינות שאינן דתיות... במקביל, חלה עלייה מתמדת במספר הפונות ל'צהלי', שהשנה (לקראת תשע"א) נאלצה להשיב ריקם חלק מהפונות, מחוסר מקום.

דוגמה לתגובה בכתב של צעירה שלמדה במכינה זו:

'...ברגעים של קושי ושחיקה נוכל תמיד לפנות אל השנה שעברנו ולזכור את התכנים והחוויות שעברו עלינו ולשאוב מהם כוח; נוכל לפנות אחת אל השנייה ולזכור את כל הרגעים הטובים שעברנו; נוכל לדעת שתמיד יש לנו לאן לפנות, ושבזכות השנה הזו נצליח לעבור את הרגעים הקשים ולעלות מהם לגבהים נוספים.'

ליאורה לוי, מחזור א'

4. קליטה תרבותית: מאז הקמתו עובד מרכז יעקב הרצוג עם **עולים חדשים**, בייחוד עם עולים ממדינות ברית המועצות לשעבר. מורים, סטודנטים ופעילים בקהילות העולים משתתפים בתוכניות העוסקות בתרבות היהודית-ישראלית ובדיאלוג בין תרבויות בחברה בישראל. במרכז התקיימו במשך שנים רבות השתלמויות למורים-עולים בנושאי 'עם וארץ', ואנחנו שותפים לפרויקט זהות ישראלית בקהילת בית הספר 'אימפולס' שהוא בית ספר משלים (בשעות אחר הצהריים) שהקימו עולים מחבר העמים למען העולים מארצות אלה.

בשנתיים האחרונות פעל במרכז כתוכנית פיילוט בית מדרש 'מורים לחיים' שבכוונתנו להרחיבו לתוכנית מערכתית בבתי ספר בדרום בהם ניכר המרכיב החברתי של ישראלים דוברי רוסית (תלמידים ומורים).

במסגרת תוכניות הקליטה התרבותית הקמנו גם את **'מורים לחיים'**: בית מדרש המבקש לפתוח דיאלוג מקצועי ואישי בין מורים עולים, שעלו מברית המועצות לשעבר, לבין מורים ותיקים, ילידי הארץ. הדיאלוג מבוסס על לימוד משותף של מקורות התרבות היהודית העוסקים בזהויות, כמו גם על ניסיון החיים האישי והמקצועי של המשתתפים. 'מורים לחיים' מאפשר למורים העובדים יחד להכיר את העולמות התרבותיים והערכיים של חבריהם, להעשיר את עולמם היהודי-ישראלי ולפתח תוכניות משותפות העוסקות בזהויות יהודיות וישראליות לתלמידיהם (העולים והוותיקים).

בשלב הראשון, הפרויקט כולל מפגשי לימוד אחת לשבועיים, שמונחים בידי שניים – עולה וותיק, ובשלב השני – פיתוח וביצוע של תוכניות חינוכיות בבתי הספר של המשתתפים.

מה עושה את הפרויקט חדשני, יצירתי, מעניין?

לימוד התרבות היהודית והישראלית, עם כל חשיבותו, אינו מספיק. קליטה תרבותית וחברתית דורשת קשר ומפגש אישי בין עולים לבין ותיקים. החברה הישראלית נוטה להתייחס לעולים חדשים מכל תפוצה בזלזול ובניכור, דבר המקשה על הקליטה. היקף העלייה הגדול מחמ"ע מאפשר לחברת העולים לחיות במעין 'גטאות' ולהימנע מטמיעה תרבותית משמעותית בחברה הישראלית. התגובה לניכור ולזלזול של הוותיקים היא ניכור וזלזול דומים מצדם של העולים.

'מורים לחיים' מטפל בדיוק בבעיה זו ומציע דיאלוג שוויוני המבוסס על לימוד משותף והדדי ופיתוח שפה יהודית-ישראלית-חינוכית הצומחת מתוך התרבות היהודית ונותנת מקום לפרשנויות שונות של תרבות זו. הדיאלוג מאפשר לעולים ולוותיקים להכיר זה את עולמו התרבותי והערכי של זה וללמוד אלה מאלה.

5. השתלמויות לאנשי חינוך בישראל ובתפוצות: מורים ואנשי חינוך הם קהל יעד מרכזי של מרכז יעקב הרצוג, מאחר שהם בגדר סוכני שינוי בחברה. המרכז מקיים ההשתלמויות לאנשי חינוך ומלווה 'חדרי-מורים' המבקשים לחדש את שיח הזהות היהודית בבית ספרם. בפועל, המרכז מתאים יותר לבתי ספר של החינוך הממלכתי דתי שאינם ישיבות ואולפנות וכן לבתי ספר כלליים. גם כאן המרכז מוביל בהשתלמויות דיאלוגיות בין צוותי מורים מהחינוך הממלכתי-דתי ומהזרם הכללי.

מתוך מחויבות לעם היהודי מקיים מרכז יעקב הרצוג בארץ ובקהילות בחו"ל השתלמויות למורים יהודים. ההשתלמויות מתקיימות בארגנטינה, פרו, אורוגוואי, צ'ילה, מקסיקו, ארה"ב, אנגליה ועוד. התכניות עוסקות בשאלות של זהות יהודית וחינוך ומקנות למורים כלים דידקטיים וחינוכיים. למעשה, המרכז מוביל זה כעשור את החינוך הציוני-יהודי בדרום אמריקה. ההשתלמויות כולן על טהרת השפה העברית.

6. נשים במרכז: מתוך מחויבות להרחבת השיח היהודי, המרכז מקיים תוכניות העוסקות במעמדן של נשים בחברה ובתרבות היהודית. התוכניות מיועדות בחלקן לנשים, דתיות וחילוניות, ובחלקן לקהל הרחב. הן מבקשות לזמן נשים רבות לקחת חלק בשיח היהודי שממנו הן הודרו בעבר ולעורר דיון בנוגע למעמדן של נשים.

מרכז הרצוג מקיים הרצאות על מגדר ויהדות, בתי מדרש לנשים דתיות וחילוניות ופעילויות בתחום התרבות היהודית המיועדות לנשים. כדוגמה לפעילות זו ניתן להביא את 'סדר הנשים' שאורגן השנה לפני חג הפסח והשתתפו בו כ-50 נשים. המשתתפות הסבו לסדר פסח משלהן, בעיצומן של ההכנות לפסח, כשהן כותבות, קוראות ולומדות הגדה משלהן העוסקת בבעיות המטרידות אותן: השעבוד לניקיון, ה'עבודות' למודרנה, בעיות משפחה ושאלות חברה בישראל. מתוך מבחר גדול נביא כאן קטע בודד שכתבה אחת המשתתפות:

לאביבה שליט -

מרחל ברזלי (אימא של חייל קרבי, קיבוץ סעד, עוטף עזה)

נקרעת מכאב לב

מחוסר אונים

וגעגוע.

משוועת כל לילה

אל השחר כי יפציע.

בוערת באש האימה

החידלון

והתעתוע.

הייגמר הסייט

ומתי? מי יודע.

חג חרות, וחג הדרור
ובנך כלוא בשבי, בבור.

מחלון ביתי שאל עזה צופה
שולחת חיבוק וחיזוק אליך, שם במצפה.
ומאחלת שחוט המשי הדק
שמרחמך אל ליבו של בנך נמשך
חומות אדישות ואטימות יבקיע
עד שגלעד הביתה יגיע.

8. 'לומדים בחוץ': מרכז יעקב מקיים מעל לעשרים קבוצות למידה מחוץ למרכז, ממבואות הנגב ועד חדרה. בתוכניות אלו לוקחים חלק מכללות גמלאים, מפעלים וקהילות באזור.

סיכום

מרכז יעקב הרצוג פועל בתחומי ההתחדשות היהודית ועושה לחיזוק הפלורליזם היהודי. כוחו הייחודי של המרכז הוא במיומנויות הדיאלוגיות שרכש, במשך שנות עבודה רבות, עם אוכלוסיות שונות וביכולתו להטמיע את הדיאלוג כדרך חיים בקרב עובדיו ותלמידיו. כמו-כן המרכז מהווה גוף אורתודוקסי יחידי המכריז על עצמו כמוסד פלורליסטי. עובדה זו מציבה אותו כ'חצי איי של הייבשתי' הציונית-דתית בתוך ים החברה הישראלית. ככזה הוא מותקף לא פעם על עמדותיו הייחודיות והאמיצות, אך הוא מהווה כלי ייחודי ומיומן לדיאלוג סביב קווי שבר שונים ובראשם קו השבר שבין החברה הדתית והחברה החילונית בישראל.